

Pirmosios Lietuvos archeologinės žvalgomosios ekspedicijos dalyviai Vilniuje. Priekyje V. Barzdžius (fotografas), pirmoje eilėje iš kairės į dešinę: S. Jaskėnas (instituto direktoriaus padėjėjas ūkio ir administracijos reikalams), J. Jablonskis (Kretingos muziejaus direktorius), P. Kulikauskas (instituto mokslinis sekretorius), K. Gabriūnaitė (VU 5 kurso studentė-archeologė), S. Daunys (Šiaulių „Aušros“ muziejaus bendradarbis); antroje eilėje: M. Černiauskas (instituto aspirantas), G. B. Fiodorovas (TSRS MA Materialinės Kultūros istorijos instituto mokslinis bendradarbis), J. Petrulis (Lietuvos istorinio muziejaus vedėjas), A. Tautavičius (Lietuvos istorinio muziejaus konservatorius), J. Mikėnas (vairuotojas).
Nuotrauka iš Lietuvos istorijos instituto fototekos

JUOZAS PETRULIS

PARENGĖ KAZIMIERAS PRUŠINSKAS

Juozas Petrulis (1904–1975), muziejininkas, kraštotyrininkas, esperantininkas, kultūros veikėjas. Gimė Kupiškio rajono Rudikų kaime (Kupiškio rajonas). Mokėsi Kupiškio, Panevėžio, Biržų gimnazijose. 1938–1944 m. dirbo Šiaulių „Aušros“ muziejuje. Dalyvavo daugelyje Žemaitijoje ir kituose regionuose organizuotose krašto tiriamosiose etnografinėse ekspedicijose. Rinko medžiagą apie materialinę ir dvasinę kultūrą, rengė knygą apie tautodailininkus. Savo parengtus straipsnius skelbdavo leidinyje „Gimtasai kraštas“.

1947–1955 m. dirbo Istorijos ir etnografijos muziejaus direktoriumi, 1952–1958 m. – šio muziejaus Restauracijos skyriaus vedėju. Vėliau dirbo Lietuvos dailės muziejaus dailininku-restauratoriumi. Tuo laikotarpiu savo spaudai parengtus straipsnius skelbdavo leidiniuose „Kultūros barai“, „Mokslas ir gyvenimas“, „Muziejai ir pamin-

kiai“ ir kt. Buvo esperantininkas ir Lietuvoje populiarino esperanto kalbą.

Tyrinėjo poetės U. Tamošiūnaitės palikimą. Mirė 1975 m. balandžio 25 d. Palaidotas Vilniuje.

Jo rašytinio palikimo kolekcija saugoma Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje. Kolekcijos aprašymą parengė Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka.

Dimšių kaimo (Šiaulių rajonas) koplytėlė. 1940 m. Juozo Petrulio nuotrauka iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkinių

JUOZO PETRULIO RINKINYS

LIETUVOS NACIONALINĖJE MARTYNO MAŽVYDO BIBLIOTEKOJE

Parengė Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

1. F 127, 1722 s. vien., 1900–1975. Autografai, mašinraščiai, spaudiniai, iškarpos, nuotraukos ir kt. Lietuvių, rusų, esperanto, anglų, vokiečių, lenkų k.

2. Fondo sudarytojas Juozas Petrusis (1904–1975), muziejininkas, kraštotyrininkas, esperantininkas, kultūros veikėjas. Priimta 1975 m. iš E. Petrušienės ir 1976 m. iš A. Pilvelio.

3. Asmens dokumentai (1925–1975). J. Petrusio bylos dėl atsisakymo tarnauti Lietuvos kariuomenėje dokumentai (1928–1933), darbo pažymėjimai, liudijimai, nario bilietai, išduoti „Aušros“ muziejaus, Lietuvos istorijos-etnografijos muziejaus, „Mokyklos ir visuomenės“ red. ir kitų įstaigų (1942–1969); Lietuvos kultūros ministerijos, Lietuvos paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos garbės ir padėkos raštai; sveikinimai su 60-mečiu, 70-mečiu (1961–1974) ir kt.

4. Muziejininkystės, kraštotyros darbas ir visuomeninė veikla (1924–1975). Studija „Lietuvių liaudies dievdirbiai ir menininkai“ (1939–1974), „Medžiaga apie XIX a. lietuvių liaudies menininkus“ (1960), kraštotyrinių, muziejinių ekspedicijų 1926–1972 m. užrašai, užrašų knygutės, ataskaitos, liaudies papročių, etnografinių sodybų, relikvų, ypač iš Kupiškio apyl., aprašymai, įvairūs straipsniai kultūros, gamtosaugos klausimais, Jovaro-J. Kriščiūno, A. Povyčiaus atsiminimų užrašymai, 1926–1973 m. kraštotyrinių anketų rinkinys.

5. Lietuvos esperantininkai ir J. Petrusio veikla (1909–1975). I. Cieškos ir J. Petrusio „Tarptautinės esperanto kalbos vadovėlis“ (1957, mašinr.), „Esperanto kalbos gramatika“ (1957, autogr.), parengiamoji medžiaga esperanto-lietuvių k. žodynui bei leidiniui „Kas yra kas esperantininkų judėjime“ (1958–1968), „Esperanto sąjūdžio Lietuvoje apžvalga. 1887–1940“ (1960), straipsniai esperanto kalbos tema, vertimai. Vilniaus esperantininkų draugijos valdybos 1909–1912 m. ataskaitų nuorašai, Lietuvos esperantininkų sąjungos įstatai (apie 1936), Vilniaus esperantininkų klubo 1957–1973 m. posėdžių, susirinkimų protokolai (nenuoseklūs), keletas kitų respublikos esperantininkų klubų veiklos 1956–1971 m. ataskaitų, almanacho „Horizonto de soveta Litovio“, biuletenio „Unigo“ red. fragm. medžiaga (1961–1971).

Esperantininko P. Kazlauskio 1969–1973 m. korespondencijos, registr. knygos, Lietuvos ir užsienio esperantininkų laišakai P. Kazlauskui (1960–1973). Esperantininko Edvardo Levinsko keletas vertimų (J. Gorbunovo-Posadovo „Nakties balsai“, „Kam mes gyvename“ (1933), M. Lakerbejaus „Svečias“ (1962), L. Tolstojaus „Negaliu tylėti“ (1964), „Žodis jaunuomenei“ ir kt.). P. Bugailiško (1932), J. Laurinaičio (1955), P. Šinkūno (2, 1968–1969) laišakai E. Levinskui. Keletas esperantininko A. Poškos rankraščių (1939–1973). Pedagogo S. Tijiūnaičio esperantinės veiklos rankraščiai (1909–1965). „Atsiminimai apie Lietuvos esperantininkų draugijų ir esperantininkų judėjimą iki 1940 m.“ (1963), „Aleksandras Dambrauskas“ (1959), „Lietuvių-esperanto kalbų žodynelio“ parengiamoji medžiaga (b. m., apie 1964) ir kt. L. Alseikos (1959), A. Prapuolenio (2, 1958–1959) ir kitų asmenų laišakai S. Tijiūnaičiui. Kitų užsienio valstybių esperantininkų darbai (1912–1975). B. Berino „Esperanto kalbos sinonimų žodyno kartoteka“ (b. m., apie 1960–1968), E. Dancio „Esperanto en la verko de soveto lingvisto“ (b. m., apie 1960), K. Geršaterio

„Iom el la historio de l'esperanto movado en Vilno“ (1964), P. Savicko, E. Mediškausko „Tarptautinės esperanto kalbos vadovėlis“ (b. m., apie 1929) ir kt. Esperantininkų laikraščių rinkinėlis (1925–1975): jaunimo esperantininkų mėn. inform. biuletenis „Aktuale“, 1974–1975; Rygos esperantininkų klubo literatūrinis žurnalas „Amikeco“, 1966–1967; Lietuvos esperantininkų organizacinio komiteto biuletenis „Esperanto letero“, 1957–1958; Biržų gimnazijos moksleivių laikr. „Tagigo“, 1925–1926; esperantininkų biul. „Unuigo“, 1965–1970 ir kt.

6. Fonde yra medžiagos apie L. Zamenhofą, K. Klimavičių, M. Šlapelienę, V. Rubaževičių ir kt.

7. Spaudos iškarpų teminiai rinkiniai (1909–1975) iš etnografijos, Vilniaus miesto paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos kraštotyrinių kompleksinių ekspedicijų, lietuvių liaudies meno ir menininkų, gamtos apsaugos ir kt. tematikos.

8. Korespondencija (1920–1975). Bemaž visa J. Petrusio korespondencija esperanto k. ir kraštotyros reikalais. Kai kurie J. Petrusio laišku adresatai (1926–1975): B. Berinas (12, 1963–1967), J. Jevsejeva (4, 1960, 1969), E. Levinskas (7, 1946–1974), Lietuvos jaunimo sąjungos Kupiškio ar Salamiesčio skyrius (1926), J. Petrusis, rašyt. (5, 1964–1969) ir kt. Siuntėjai (1921–1975): J. Balčikonis (1931), B. Berinas (197, 1956–1975), P. Bugailiškis (22, 1939–1959), S. Daunys (3, 1948–1958), K. Jėčius (20, 1959–1974), J. Kirlys (12, 1938–1974), K. Korsakas (3, 1935–1945), A. Kriauza (9, 1929–1946), J. Laužikas (4, 1929–1974), J. Lazauskas (140, 1933–1975), E. Levinskas (238, 1926–1974), J. Lingis (27, 1957–1960), Č. Liutikas (1939), J. Mickevičius (9, 1929–1974), V. Milius (24, 1964–1974), J. Petrusis (24, 1925–1968), M. Rot (10, 1934–1936), S. Tijiūnaitis (10, 1959–1966), V. Vaitekūnas (91, 1954–1975) ir kt., Europos šalių taikos šalininkų laišakai ir sveikinimai J. Petrusiui, atsisakiusiam atlikti karinę tarnybą Lietuvos kariuomenėje; Lietuvos Mokslų Akademos cent. bibliotekos, Lietuvos paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos, „Tiesos“, „Švyturio“ redakcijų ir kt. raštai dėl bendradarbiavimo spaudoje, kraštotyros darbo ir kt. klausimais; kvietimai, sveikinimai.

9. Šeimos giminių rankraščiai (1920–1953). Motinos V. Petrušienės užrašymai „Bitininkystė. Žmonių samprotavimai apie bitininkystę ir bites“ (1946), Rytų Aukštaitijos liaudies dainos (1939), sesers M. Petrušytės dienoraščio fragmentai (1927–1930) ir kt.

10. Kitų asmenų ir organizacijų medžiaga (1918–1974). B. Buračo „Liaudies dailininkas Vincas Svirskis“ (1939), P. Galaunės „Lietuvių dievdirbiai“ (b. m., apie 1932), A. Kriauzos „Botagai ir jų žižės“ (b. m., apie 1940), A. Mažiulio „Senoji pasartiškių pirtis“ (1941), „Vydūno mintys“, užr. 1921–1935 m. A. Krauso ir P. Meškausko. Kupiškio vls. žemės ūkio artelės kooperatyvo „Gyvenamosios bendrovės įstatai“ (b. m., 1921), Laisvamanių etinės kultūros draugijų Kupiškio sk. valdybos atsisaukimas ir kreipimasis į visuomenę (b. m., apie 1925 ir 1938), Lietuvos jaunimo sąjungos Salamiesčio sk. 1925–1926 m. protokolai, narių sąrašai (1925–1926), Lietuvos jaunimo sąjungos Vabalninko skyriaus 1926 m. steigiamoji susirinkimo protokolas.

11. Ikonografija (1900–1975). J. Petrusio ir jo giminių (1912–1974), kraštotyrinės ir kitos visuomeninės veiklos nuotraukos (1919–1970), J. Petrusio ir esperantininkų 1913–1974 metais. Lietuvos architektūros, kultūros paminklų, lietuvių liaudies meno objektų nuotraukos, J. Petrusio sud. liaudies meno albumas (1970), liaudies menininkų pavienės ir grupinės nuotraukos (1942–1973); žymių visuomenės veikėjų, švietėjų, visuomeninių įvykių nuotraukos (1927–1970); ekslibrisų rinkinėlis (XIX a. pab. – XX a.).

Apie Juozą Petrusį medžiagos galima rasti ir šiose Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos kolekcijose: J. Bukėno (F 123), M. Čilvinaitės (F 64), J. Mickevičiaus (F 165).

Kituose archyvuose: Kauno apskrities pedagoginis muziejus; Šiaulių „Aušros“ muziejus.

Informacija – iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos interneto puslapio <http://www.lnb.lt/lnb/selectPage.do?docLocator=399DE53CAA4411DDB953746164617373&inlanguage=lt> (žr. 2009-12-18)